

Dumortiera 79 tot 122: een terugblik na twee decennia als redacteur

Ivan HOSTE

Agentschap Plantentuin Meise, Nieuwelaan 38, B-1860 Meise [ivan.hoste@plantentuinmeise.be]

ABSTRACT. – *Dumortiera*, fascicle 79 through 122: looking back after two decades as editor. In 2023, *Dumortiera* will welcome a new editor. For the outgoing editor, this is a moment to look back gratefully at over 20 years of activity, accounting for 44 published issues and 268 contributions written by 197 different authors and co-authors. The challenge of maintaining a relevant place for the journal in a constantly changing landscape of florists, journals and research themes and methods is briefly discussed.

RÉSUMÉ. – *Dumortiera*, fascicule 79 à 122 : une rétrospective après deux décennies en charge de la rédaction. En 2023, *Dumortiera* aura un nouveau rédacteur en chef. Pour le rédacteur en chef sortant, c'est le moment de jeter un regard reconnaissant sur plus de 20 ans d'activité représentant 44 numéros publiés et 268 contributions écrites par 197 auteurs et co-auteurs différents. Le défi de maintenir avec la revue une place pertinente dans un contexte en constante évolution de botanistes de terrain, de revues et de thèmes et méthodes de recherche est brièvement discuté.

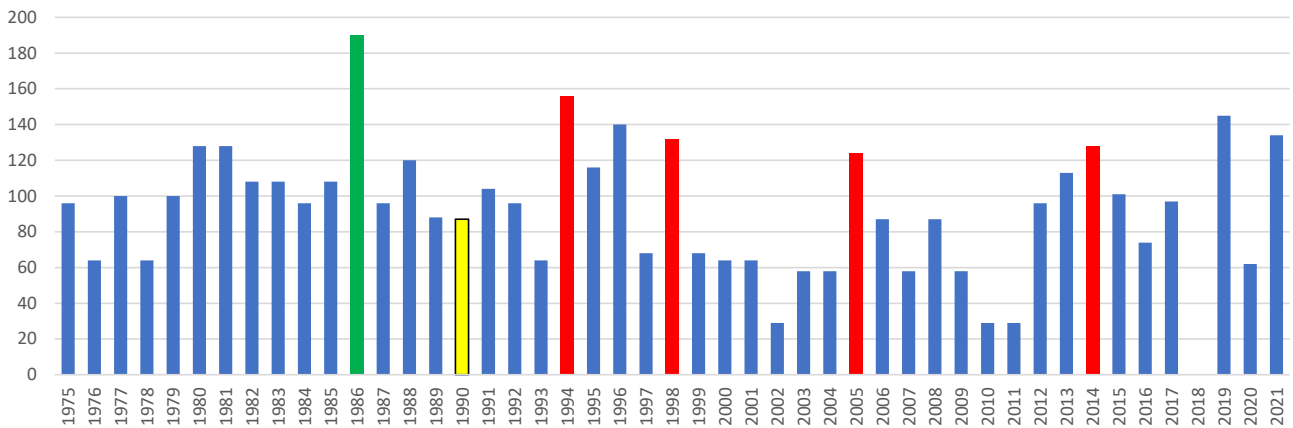
In de netwerken van planten, auteurs en referenten

Met de publicatie van *Dumortiera* 121 komt het einde van mijn taak als redacteur in zicht. Het volgende, dikke nummer 122 zal volledig gewijd zijn aan de nieuwe editie van de Belgische Flora, die in de lente van 2023 vrijwel gelijktijdig in het Nederlands (*Flora van België...*) en in het Frans (*Nouvelle Flore de la Belgique...*) verschijnt. Daarna neemt Filip Verloove als redacteur de fakkel over. Het is een gelegenheid om terug te blikken op een periode vol veranderingen, zowel wat inhoud en vormgeving van het tijdschrift betreft als de omgeving waarin het doorheen de tijd zijn plekje moest vinden. Dat verliep niet altijd probleemloos, zoals blijkt uit figuur 1, die een overzicht geeft van het aantal gepubliceerde pagina's per jaar gedurende de hele bestaansperiode van het tijdschrift, d.w.z. sinds 1975. De grafiek vertoont een eerder grillige afwisseling van 'sterke' en 'zwakke' jaren: niet zelden viel het aantal ontvangen manuscripten wat tegen.

De redacteur is slechts één radertje in een groter geheel. De eersten waren Leo Vanhecke (1975-1981) en Régine Fabri (1982-1990). Daarna volgde de betreurde Herman Stieperaere (1991-2001), die mij het stokje doorgaf en me in de aanvangsperiode, wanneer *Dumortiera* in een dalletje zat, altijd bijstond met advies. Tussen 2002 en 2023 kon ik rekenen op de gewaardeerde medewerking van de leden van het redactiecomité, waarvan de samenstelling enkele keren wijzigde. In alfabetische volgorde vermeld ik Daniel Geerinck (†), Quentin Groom, Martin Hermy, Maurice Hoffmann, Louis Leclercq, Philippe Martin, Pierre Meerts, Geert Raeymakers, Herman Stieperaere

(†), Benoît Toussaint, Wouter Van Landuyt, Fabienne Van Rossum en Filip Verloove. Eén naam ontbreekt in het lijstje, namelijk deze van Leo Vanhecke, die een aparte vermelding verdient. Leo werd, op vraag van Ernest Petit (hoofd van het departement Cryptogamen van wat toen nog de Nationale Plantentuin van België was) de eerste redacteur van het nieuwe floristische tijdschrift *Dumortiera*. Zonder onderbreking werkte hij tot voor enkele maanden als redacteur en nadien als lid van het redactiecomité actief mee aan het tijdschrift. Tijdens de hele periode van mijn redacteurschap kon ik altijd rekenen op zijn ervaring en advies, ook wanneer er soms – gelukkig niet vaak – een oplossing moest gevonden worden voor een netelig probleem. Buiten het vaste team van het redactiecomité kon ik voor het becommentariëren van manuscripten ook geregeld een beroep doen op de hulp van externe experts.

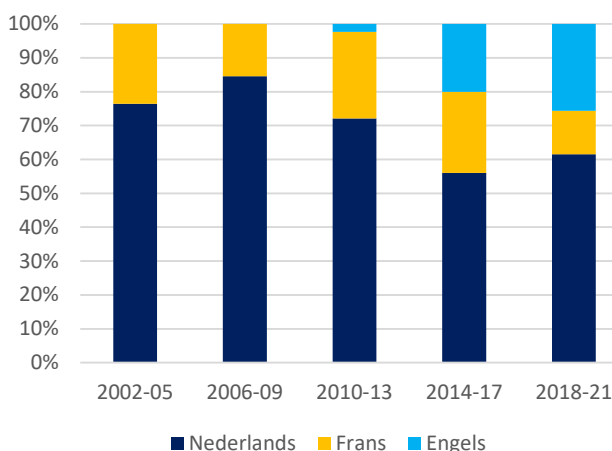
Een tijdschrift kan alleen bestaan bij gratie van zijn auteurs. Dat geldt ook voor *Dumortiera*. De 44 afleveringen die tussen 2002 en 2023 werden gepubliceerd (iets vooruitlopend inclusief nummer 122), werden bij elkaar geschreven door 197 auteurs; 69 onder hen tekenden als eerste auteur. Het zou te ver voeren dieper in te gaan op de samenstelling van dit gezelschap van amateurs en academici; schrijvers van Franse, Nederlandse of, recenter, Engelse bijdragen (Fig. 2); medewerkers van de Plantentuin of van daarbuiten van uiteenlopende nationaliteiten; kenners met een boontje voor de inheemse dan wel exotenflora; bryologen, lichenologen, algologen of vaatplantenspecialisten (Fig. 3); fyto-sociologen; taxonomen; enz. Ik bedank hen – én al de leden van het redactiecomité – voor de

Figuur 1. Aantal sinds de start van het tijdschrift (in 1975) jaarlijks in Dumortiera gepubliceerde bladzijden. Het aanbod aan manuscripten kende geregeld een dipje. Groen: incl. het dubbelnummer ‘André Lawalrée 65’; geel: indices Dumortiera 1-45 (jaar zonder ‘gewone’ bijdragen); rood: jaren met (o.a.) bijdragen n.a.v. een nieuwe editie van Nouvelle Flore de la Belgique/Flora van België. (Veranderingen in de lay-out, doorgevoerd in 2002 en 2012, verstoren de vergelijkbaarheid doorheen de hele periode van 1975 tot 2021.)

jaren van samenwerking, die me *en passant* ook toelieten veel bij te leren over zeer uiteenlopende aspecten van de floristiek in België en de aangrenzende gebieden. [Ik herhaal dit graag in de overige twee in *Dumortiera* gangbare talen. — *Je tiens à remercier les membres du comité de rédaction et les auteurs pour les nombreuses années de collaboration, qui, en passant, m’ont aussi beaucoup appris sur des aspects variés de la floristique en Belgique.* — *I would like to thank the members of the editorial board and authors for the years of collaboration, which in addition have taught me a lot about numerous aspects of floristics in Belgium.*]

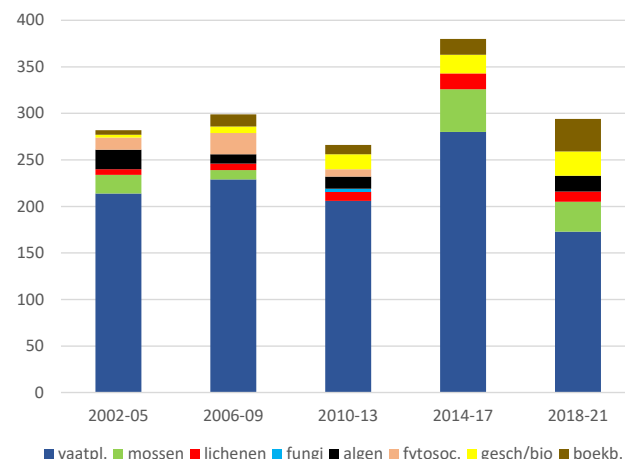
Daarnaast dient onderstreept dat Plantentuin Meise altijd een inspirerende omgeving was voor mijn werk als redacteur. Ik vond er de nodige ondersteuning vanwege de directie en van collega’s bij wie ik terecht kon met vragen. De rijke bibliotheek- en herbariumcollecties hielpen me in de loop van de jaren bij het oplossen van tal van probleempjes.

Figuur 2. Verdeling van het aantal bijdragen in het Nederlands, Frans en Engels in Dumortiera, 2002-2021.

De veranderende verschijningsvorm van een floristisch tijdschrift

In de voorbije twee decennia onderging *Dumortiera* meerdere vormwijzigingen. Het begon in 2002 – voor het eerst sinds het beginjaar 1975 – met een iets aangepaste lay-out: ander formaat en hard kafee met wisselende coverfoto. In 2010 smolten *Systematics and Geography of Plants* (uitgegeven door de Plantentuin) en *Belgian Journal of Botany* (uitgegeven door de Koninklijke Belgische Botanische Vereniging) samen; ze gingen voortaan verder als *Plant Ecology and Evolution*. Die fusie ging gepaard met een poging om ook de positie van *Dumortiera* te versterken. Gehoopt werd dat een nauwere samenwerking met de Botanische Vereniging zou leiden tot een ruimer

Figuur 3. Aantal in Dumortiera gepubliceerde pagina’s, gespreid over verschillende groepen en thema’s, 2002-2021. Vaatplanten zijn altijd dominant gebleven. Anders dan in de beginjaren, zochten mycologen nadien andere oorden op voor het publiceren van hun bijdragen. Rubrieken: vaatplanten; mossen; lichenen; fungi; algen; fytosociologie; geschiedenis en biografie; boekbesprekingen.

aanbod aan manuscripten en een toenemend aantal lezers. Op de korte termijn bleek dit evenwel weinig effect te hebben. *Dumortiera* raakte een beetje in het slop. Nu en dan werd luidop de vraag gesteld of het tijdschrift nog wel beantwoordde aan een specifieke behoefte en of het de investering van tijd en geld nog waard was.

Geïnspireerd door wat elders in binnen- en buitenland in het tijdschriftenlandschap aan het gebeuren was, werd besloten om de formule van een gedrukt tijdschrift met betalende abonnementen te vervangen door een uitsluitend digitale en niet betalende open access versie. *Dumortiera* 100 (2012) betekende het einde van een tijdperk: voortaan geen gedrukt boekje meer, geen omslagen en postzegels. Het opdoeken van de oude formule ervoer ik niet als een prettige ontwikkeling, maar rationeel was het een goede keuze. Mikkend op een ruimer bereik werd auteurs met ingang van nummer 101 (2012) de kans geboden om in het Engels te publiceren, naast het Nederlands en het Frans. Onze noorderburen sloegen in 2016 dezelfde weg in: met in de titel de toevoeging *Dutch Botanical Archives*, verschijnt *Gorteria* enkel nog in digitale vorm. Kort daarop was in Engeland *Watsonia* aan de beurt: een eerste opvolger werd nog in gedrukte vorm uitgegeven (*New Journal of Botany*, 2011-2017), maar in 2019 werd dit blad alweer vervangen door het digitale *British & Irish Botany*.

De formule van een gratis open access *Dumortiera* bood meer vrijheid om langere en rijker geïllustreerde manuscripten te aanvaarden of bijdragen die traditioneel niet de kernthema's van de floristiek weerspiegelen. Een laatste verandering, met ingang van nummer 113 (2019), was het toekennen van een DOI-code aan elke bijdrage, waardoor de consulteerbaarheid van het tijdschrift in principe op de langere termijn voor iedereen, waar ook ter wereld, gegarandeerd blijft.

Zelfbehoud in floristenland: een variant van de *Red Queen's race*

De *Red Queen* hypothese uit de evolutietheorie stelt dat een soort voortdurend moet evolueren om haar ecologische niche te behouden. Anders uitgedrukt: wie blijft stilstaan wordt onder de voet gelopen. Ik neem aan dat dit ook geldt voor de niche die *Dumortiera* inneemt in een almaar wijzigende omgeving. Het maken en in stand houden van een tijdschrift vereist een samenspel van 'producenten' (de auteurs) en 'consumenten' (de lezers), met het tijdschrift als *trait d'union* tussen die beide groepen en de redacteur annex redactiecomité als tussenpersoon. In een tijdschrift vinden lezers informatie die hen aanbelangt en interesseert; auteurs kunnen er verhalen in kwijt voor de doelgroep die ze voor ogen hebben.

Omdat zowat niets in het driehoekje dat auteurs, lezers en het tijdschrift met elkaar verbindt op de wat langere termijn stabiel en onveranderlijk is, moet de redactie voortdurend het juiste evenwicht zoeken. Wat de toegang van het potentiële lezersbereik tot *Dumortiera* betreft, ziet het er vandaag beter uit dan vroeger. Door de huidige for-

mule – digitaal, publicatie met DOI, free access, keuze tussen Nederlands, Frans of Engels – kunnen veel meer mensen de artikels probleemloos consulteren, downloaden en citeren.

Met dit laatste belanden we bij de belangen van de auteurs. Voor velen onder hen is het in de voorbije paar decennia minder evident geworden om te publiceren in een floristisch tijdschrift als *Dumortiera*. Tot de redenen hiervoor behoort enerzijds academische druk om te kiezen voor tijdschriften met een impactfactor (die *Dumortiera* niet heeft...), anderzijds ruimere mogelijkheden om zonder veel redactionele bemoeienis te publiceren in allerlei lokale/regionale nieuwsbrieven of om – heel snel! – waarnemingen beschikbaar te maken voor 'de hele wereld'. Gelet op die dynamiek is het behoud van een goed op elkaar afgestemde mix van auteurs en lezers niet evident: nichebehoud vereist inderdaad evolutie en aanpassing. Het is echter opvallend dat dit vaak gelijkgesteld wordt met het streven naar een 'hoger' niveau, d.w.z.: van regionaal naar internationaal, van landstaal naar universeel Engels, van verhalend naar methodologisch doorwrocht, van louter 'klassiek' morfologisch naar moleculair. Dat is mooi meegenomen voor ambitieuze auteurs (en een al even ambitieuze redacteur?), maar het kan wel tot gevolg hebben dat een tijdschrift een gedeelte van zijn initiële doelgroep van lezers afschrikt en verliest.

Terugblikkend op *Dumortiera*, ontkom ik niet aan de indruk dat er inderdaad een weinig prettige situatie zou kunnen ontstaan. Kort samengevat: een deel van de auteurs ambieert vandaag – niet zelden onder druk van hun omgeving – een meer academisch niveau, terwijl andere floristen het 'gedoe' van het schrijven van bijdragen omzeilen en zich beperken tot het digitaal wereldkundig maken van losse waarnemingen. Die laatste groep is er al best tevreden mee dat op die manier hun data vrij beschikbaar zijn voor onderzoekers die ze op hun beurt kunnen gebruiken voor metadata-analyses, waarvan de resultaten veelal gepubliceerd worden in academische tijdschriften. Dit kan de instroom aan manuscripten voor een tijdschrift als *Dumortiera* negatief beïnvloeden. Een gelijkaardige trend is ook denkbaar bij het lezerspubliek: enerzijds louter academisch geïnteresseerden, anderzijds floristen die zowat alles wat ze verlangen vinden in de digitale gegevensbanken met floristische waarnemingen. Voor wie, zoals *Dumortiera*, vanouds een brugpositie nastreeft tussen de academische wereld en de data verzamelende veldfloristen en strepers, is het verdampen van het middenveld geen goed nieuws. Het hypothekeert de overlevingskansen van een kanaal dat up-to-date taxonomische, nomenclaturale, ecologische en andere informatie – maar net zo goed ook praktische hulpmiddelen, zoals een standaardlijst van de flora – vlot beschikbaar kan maken voor veldbotanici en strepers. Dat kan op de langere termijn ook het fundament onder de steeds meer door beleid en wetenschap bevroegde burgerwetenschap aantasten.

Conclusie? Overleven en nichebehoud vereist verandering, waarbij een redactie altijd twee meesters moet die-

nen: enerzijds de aanbrengrers van manuscripten, anderzijds lezers met een belangstelling voor de wilde flora. De constructie kan alleen goed functioneren indien de beide partijen het naar hun zin hebben.¹ Een halve eeuw geleden somde Fernand Demaret, de toenmalige directeur van Plantentuin Meise, in het eerste nummer van *Dumortiera* een aantal mogelijkheden op: “berichten over inventarisatiewerk, voorlopige studies, kritische aantekeningen, korte nota’s, mededelingen, artikels over het behoud of de verarming van onze flora,...” Evolueren zonder je oorspronkelijke positie helemaal op te geven? Het kan.

De toekomst

In 1996 debuteerde ik in *Dumortiera* als auteur met een bijdrage over de flora van mijn geboortedorp voor het

---

¹ Mocht iemand willen opwerpen dat sommige bijdragen in recente nummers niet helemaal conform het hier geschetste ideaalbeeld zijn, dan pleit ik schuldig. Het resultaat van een pragmatische aanpak, zeg maar.

dubbelnummer 64-65 dat gevuld was met uitgewerkte teksten van uiteenzettingen en posters van de stichtingsvergadering van Flo.Wer in Meise in 1995. Wat volgde had ik nooit kunnen voorzien. Die *Dumortiera*-bijdrage was een van de redenen waarom ik twee jaar later medewerker in de Plantentuin kon worden. Nog eens zeven jaar later werd ik redacteur van *Dumortiera*.

Na twee decennia als redacteur en 268 gepubliceerde bijdragen later, zet ik er een punt achter. Hoe de volgende redacteur zal omgaan met de *Red Queen’s race*, weet ik niet en laat ik hier in het midden. Het komt hem toe om nieuwe richtingen te verkennen en de toekomst van het tijdschrift te verzekeren. Zelf hoop ik nu en dan een manuscript voor publicatie te blijven indienen. De West-Europese flora mag dan al grondig en door velen bestudeerd zijn, er is nog voldoende werk aan de winkel om aan de gang te blijven: meer duidelijkheid scheppen in moeilijke groepen, de veranderende status en verspreiding van tal van soorten documenteren, enzovoort.